

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

- Z OBSAHU: STOLIČNÁ, R.: Etnokulinárny význam obilnín
FALŤANOVÁ, L.: Záujem o problematiku tradičného obchodu
publicistike
DŮŽEK, S.: K súčasnému repertoáru ženských a mužských tancov
na Slovensku
MICHALOVIČ, P.: Pramene ľudovej hudobnej kultúry na Záhorí
KREKOVIČOVÁ, E.: Das Bild der Zigeuner und seine Reflexion
in der slowakischen Folklore

Na obálke:

1. strana: Kosec s kosou. Časť drevorezu z kalendára na rok 1769, Ráb. Z publikácie S. Kovačevičovej: Človek tvorca. Bratislava 1987

4. strana: Pečate slovenských obcí s motívmi poľnohospodárskych nástrojov. Z publikácie P. Slavkovského: Roľník a jeho práca. Bratislava 1988

Dear Reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia. This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions, etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, *Slovenský národopis* deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský národopis* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by: Slovak Academic Press, Ltd.,
P. O. Box 57, Nám. Slobody 6
810 05 Bratislava
Slovakia

Electronic version accessible via Internet

URL://www.savba.sk/logos/journals/ap/narhome.html

HLAVNÝ REDAKTOR
Milan Leščák

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Zora Vanovičová

■ REDAKČNÁ RADA

Stanislav Brouček, Lubica Droppová, Božena Filová, Emília Horváthová, Václav Hrníčko, Josef Jančář, Milan Kiripolský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Martin Mešša, Ján Mjartan, Ján Podolák, Zora Rusnáková, Peter Salner, Miroslav Válka

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.cceol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

- S t o l i č n á, Rastislava: Etnokulinárny význam obilnín..... 287**
F a l f a n o v á, Lubica: Záujem o problematiku tradičného obchodu publicistike..... 301
D ú ž e k, Stanislav: K súčasnému repertoáru ženských a mužských tancov na Slovensku 313
M i c h a l o v i č, Peter: Pramene ľudovej hudobnej kultúry na Záhorí 322
K r e k o v i č o v á, Eva: Das Bild der Zigeuner und seine Reflexion in der slowakischen Folklore..... 348

DISKUSIA

- Rozhovor s Dr. Ilonou Nagy (Zuzana P r o f a n t o v á)..... 365
S l a v k o v s k ý, Peter: Dve diskontinuity vo vývine slovenského poľnohospodárstva 371
L e š č á k, Milan: Kolektivizácia poľnohospodárstva a súčasný etnologický výskum..... 378

MATERIÁLY

- S l a v k o v s k ý, Peter: Tradičné formy mlatby u Slovákov v Maďarsku – cepy..... 383**
O n d r e j k a, Kliment: Materiály zo zvykovej a tanečnej kultúry Slovákov v Maďarsku..... 390

- G é c i o v á – K o m o r o v s k á, Veronika: Formy úcty sv. Vendelína na Slovensku.....407**

ROZHLADY-SPRÁVY-GLOSÝ

- Konferencia o svätcoch v ľudovej tradícii (Ján K o m o r o v s k ý).....417
 Archeologicko-etnologická konferencia Ornamet a štýl (Juraj Z a j o n c).....418
 Medzinárodné fórum „Etniká a príroda” - ETNA 95 (Rastislava S t o l i č n á).....419
 Vedecká konferencia „Slováci v Rumunsku (minulosť a súčasnosť)” (Mojmír B e n ž a)420

RECENZIE-ANOTÁCIE

- Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska (Karel A l t m a n).....422
 Ročenka Spolku Slovákov z Bulharska 1994 (Zora V a n o v i č o v á)423
 J. V. Scheybal: Senzace pěti století v písni (Jar-mila P a l i č k o v á).....424
 M. Slívka – O. Slívková: Vianočné hry v Spišskej Magure (Daniel L u t h e r)425

Anotácie

CONTENTS

STUDIES

- S t o l i č n á, Rastislava: The ethno-culinary importance of cereals 287**
F a l f a n o v á, Lubica: Interest in the problem of traditional trade in journalism 301
D ú ž e k, Stanislav: The present repertoire of women's and mens' dances in Slovakia 313
M i c h a l o v i č, Peter: Sources for folk musical culture in Záhorie region 322
K r e k o v i č o v á, Eva: The image of the Gypsy and its reflection in Slovak folklore (in Germany)..... 348

DISCUSSION

- Interview with Dr. Ilona Nagy (Zuzana P r o - f a n t o v á)..... 365
S l a v k o v s k ý, Peter: Two discontinuities in the development of Slovak agriculture 371
L e š č á k, Milan: Agricultural collectivisation and contemporary ethnological research 378

MATERIALS

- S l a v k o v s k ý, Peter: Traditional Threshing among Slovaks in Hungary383
O n d r e j k a, Kliment: Materials about the rituals and dances of Slovaks in Hungary390
G é c i o v á – K o m o r o v s k á, Veronika: The forms of Saint Vendelin's respect in Slovakia..407

HORIZONS-GLOSSARY

- Conference on Saints in folk tradition (Ján K o - m o r o v s k ý).....416
Archeological-ethnological conference on Ornament and style (Juraj Z a j o n c)417
International forum „Ethnies and nature” – ETNA 95 (Rastislava S t o l i č n á)418
Conference on „Slovaks in Rumania” (Mojmír B e n ž a).....419

BOOK REVIEWS-ANNOTATIONS

ZÁUJEM O PROBLEMATIKU TRADIČNÉHO OBCHODU V PUBLICISTIKE

LUBICA FALŤANOVÁ

Mgr. Lubica Falťanová, CSc.,

Ústav etnológie SAV, Jakubovo nám. 12, 81364 Bratislava, Slovakia

The paper gives a review of the main ethnographic and ethnological findings in the area of the picture of traditional trade, as they arose in Slovakia from the beginning of the formation of an academic discipline to the present. In the course of the development of interest in folk culture, the intensity of emphasis on understanding traditional trade as an independent whole varied. An extensive material basis is found within the framework of other themes (domestic production, folk crafts). The paper looks at the various developmental circumstances of definition of the problems of traditional trade. It summarizes the state of research on individual questions concerning trade.

S vývinom etnografie a etnológie sa formoval a menil aj záujem týchto vedných disciplín o skúmanie javov súvisiacich s obchodovaním. Príspevok sa snaží o prehľad publikačného spracovania problematiky tradičného obchodu v rozsiahlom časovom úseku, prakticky od počiatkov formovania etnografie na Slovensku až po súčasné bádateľské poznatky. Vzhľadom na časový rozsah a početnosť príspevkov nemôže byť úplnou kompletizáciou, zameriava sa skôr na hlavné metodologické a tematické tendencie v skúmanej otázke, materiálové výsledky a ich začlenenie v rámci systematiky kultúry. Navyše vypracovanie úplného súhrnu je sťažené i tým, že sa v niektorých prípadoch nepridržiavame iba etnografickej literatúry, berieme do úvahy i príspevky z iných vedných disciplín (napr. historiografie).

Zaujímavé je, že zamestnania vidieckeho obyvateľstva spojené s obchodovaním boli predmetom intenzívneho záujmu už u jednotlivých predstaviteľov začiatkov rozvoja etnografie. Údajová základňa je súčasťou rôznych prác či už cestopisného charakteru alebo monografií. V niektorých prípadoch ide o stručné zmienky sprevádzajúce opis ďalších javov, na iných miestach sa ponúka pomerne kompaktný, materiálovo bohatý a vyhranený celok. Takéto poznanie je možné vysloviť na základe spracovania spomínanej etapy vo vede v práci V. Urbancovej *Počiatky slovenskej etnografie*.¹ Najmä cestopisná literatúra z konca 18. a začiatku 19. storočia, či už prírodovedného alebo vlastivedného charakteru (napr. od autorov D. Telekiho, S. Bredetzkeho, A. Medňanského, J. K. Ungera, J. Sternberga), ktorá zahrňuje i bežné zmienky o zamestnaní obyvateľstva, venuje pozornosť okrem poľnohospodárstva, pastierstva a remesiel opisom viacerých špecifických zdrojov obživy súvisiacich s obchodovaním alebo trhmi. V súvislosti so zamestnaniami orientujúcimi sa na obchodovanie autorov upúťali niektoré súdobé prejavy pltníctva, plátenníctva, šafraníctva a olejkárstva. Ok-

rem opisov na základe vonkajších vizuálnych dojmov, ktoré sú typickým východiskom prác tohto druhu v sledovanom období, cennejšie a hlbšie sú poznatky o intenzite výskytu, o tom, akú úlohu zohrávali jednotlivé zamestnania z hľadiska obživy a o ich ekonomickom prínose pre sledované územia, regióny či lokality. Nachádzajú sa tu i iné aspekty problému – údaje o vývoze tovaru, tovarových odbytiskách. Takýmto spôsobom sa stručne zmieňuje napr. D. Teleki a S. Bredetzky o plátenníctve na Spiši, A. Medňanský uvádza niekoľko okrajových údajov týkajúcich sa obchodovania na pltiach.² V zásade túto tému autor takmer vyčerpáva už v úvode, kde zhŕňa túto formu obchodnej činnosti niekoľkými informáciami. Okrem prevážania stavebného dreva upozorňuje aj na náklady s výrobkami domácej produkcie obyvateľov z dedín blízkeho i vzdialenejšieho okolia. V inom príspevku podáva pomerne ucelený opis šafraníctva vo Vestenicich a olejkárstva v Turci.³

Cestopisy z tohto obdobia sú zaujímavé nielen zmienkami o konkrétnych zamestnaniach. Nachádzajú sa v nich i detailnejšie opisy inštitúcií obchodu – trhov a jarmokov. Cenné sú údaje J. Karla Ungera, o trhoch na mäso v Podolínci alebo J. Sternberga o týždenných trhoch v Banskej Bystrici.⁴ Monografie z tohto obdobia sú zaujímavé tým, že v nich nachádzame samostatné kapitoly o obchode. Týka sa to napr. i monografie L. Bartholomeidesa o Gemerskej župe.⁵ V samostatnej kapitole venovanej obchodu si autor všima najmä tovarovú výmenu medzi jednotlivými oblasťami Gemera. Situáciu v obchodnom dianí vykresľuje podrobným opisom druhov dovážaných a vyvázaných výrobkov medzi jednotlivými lokalitami a oblasťami. Všima si hospodárske pozadie podmieňujúce charakter tovarovej výmeny. Autor poskytuje ďalej údaje o niektorých organizačných črtách obchodnej činnosti (o skladoch a obchodoch Gemerčanov v Pešti a Debrecíne, ktoré sú podľa autorov najvýznamnejšími centrami výmeny alebo predaja gemerských produktov). Upresňuje i spádové oblasti dvoch miest, ktoré predstavovali dôležité centrá gemerského obchodu. V rámci vnútorného obchodu vymedzuje obchodné strediská, vyhľadávané trhy a ich špecializáciu. Zameriava sa aj na vymenovanie hlavných vyvázaných a dovážaných artiklov remeselnej, manufaktúrnej a priemyselnej výroby, poľnohospodárskej produkcie a surovín.

Aj A. Medňanský zaradil kapitolu o obchode do monografie o Nitrianskej župe.⁶ Jeho pohľad na túto otázku sa odlišuje od spôsobu spracovania L. Bartholomeidesom. Ekonomický okruh otázok spojených s obchodnými zamestnaniami (napr. druhy tovaru, obchodné cesty, ekonomický prínos v živote podomových obchodníkov) autor dopĺňa o zaujímavý sociálno-kultúrny aspekt obchodovania. V malebnom opise približuje ponúkanie tovaru jednotlivých podomových obchodníkov – predavačiek oleja, oknárov, drotárov, pekárskeho tovariša, židovských obchodníkov, šafraníkov, čipkárov, predavačov borovičky, kvíčal, handrára a mäsiara. Plasticky vykreslený obraz pôsobenia podomových obchodníkov dopĺňa i opismi spôsobov nosenia tovaru, a niektorými ďalšími črtami vonkajšieho zjavu. Okrem týchto ucelených údajov týkajúcich sa obchodného diania, všima si predaj výrobkov (lokalizácia a predajné oblasti) okrajovo pri jednotlivých častiach o výrobe, napr. pri ovocinárstve, i pri predaji konope na koreni, produkcii súkna, ovčej vlny i remesiel, napr. čižmárov a vápenníctva.

S úsilím o kompletizujúci, celoslovenský a syntetický pohľad na problematiku obchodu sa prvýkrát stretávame v práci J. Čaploviča. Hlavný materiál je obsiahnutý v jeho *Gemälde von Ungern* a v *Slowaken in Ungarn*.⁷ V Slovákoch v Uhorsku venuje obchodu samostatnú kapitolu. Sám zdôrazňuje neúnavnú podnikavosť Slovákov, ich šikovnosť v obchodovaní a ich „sklon“ k zárobkovej činnosti. Obchodovanie označuje za špecifickú a všeobecne rozšírenú črtu Slovákov, keď píše: „Každý Slováč má stále na mysli porekadlo: ‚Kto chce jesti, musí lézti‘ a na každom kroku ho aj uskutočňuje“. Intenzitu výskytu javu dokladá i ďalšími argumentmi: „Ten, kto by chcel uprieť Slovákom šikovnosť v obchodovaní a čach-

rovaní, nemôže mať ani poňatie o ich podnikavom duchu. Veď kto by nepoznal stále sa pohybujúce slovenské veľkokupecké spolky, ktorým sa ľudove hovorí: šafraníci, plátenníci, maselníci, čipkári, olejkári, pytlíkari, voštinári, sklenári, drotári, korytári, sitári, bryndziari a p. Všetci títo chodia ustavične po celej krajine, peši alebo na koňoch, na krátkych alebo dlhých vozoch a každý z nich viackrát do života prebehne svoju vlasť a mnohé cudzie kraje". To, že autorovým zámerom je poukázať na obchodné schopnosti Slovákov, potvrdzujú aj jeho vyjadrenia: „...vzdvihujeme však len také výrobky, ktoré nekryjú len domácu potrebu, ale sú výnosným priemyslom...”, alebo „chceme zdôrazniť len tie výrobky, ktoré sú zároveň aj obchodným artiklom..”, t. j., že jednotlivé druhy domácej a remeselnej výroby si všíma iba z hľadiska tovarovo-peňažných vzťahov. J. Čaplovič podáva materiál k obchodu podľa jednotlivých obchodných zamestnaní. Do svojej práce zahŕňa širokú škálu druhov obchodu. Je to prakticky súpis všetkých odvetví, ktoré vynikali v tradičnom obchode a ktorých spracovanie sa prehlbovalo v neskorších obdobiach. Je to aj dôvod, prečo tento materiál uvádzame podrobnejšie. Podľa druhu tovaru venuje pozornosť obchodovaniu s textilnými výrobkami – s plátnom, súknom, čipkami, odevnými súčiastkami, všíma si v pritom halenárov, klobučníkov. Ďalej sa zameriava na jednotlivé zamestnania spracúvajúce drevo (kolári, obručiar, sitári, korytári, debnári, šindliari), vymenúva celý rad výrobkov, ktoré sú dôležitým obchodným artiklom (vozy, obruče, sitá, korytá, mažiare z dreva, hadice na víno, debnársky tovar rôzneho druhu, ako aj drevené nádoby, taniere, misky, lyžice, vretená, mažiare, sudy na víno, súseky, truhly, šindle). Značnú pozornosť venuje obchodu s poľnohospodárskymi produktami, potravinovými zložkami a liehovinami (bryndzou, olejom, maslom, medom, obilím, s ovocím a zeleninou, borovičkou), ako aj obchodom s dobytkom. Zaujímavé sú i časti práce zamerané na obchod s hrnčiarскими výrobkami, liečivami a na obchod s rôznym surovinovým tovarom, ktorý vykonávajú handrári, vápenníci, voštinári, kožkári, garbiari. Takisto poskytuje údaje o sklároch a drotároch, olejkároch a šafraníkoch, ktorí sa podieľali na obchodnom dianí na Slovensku. Okrem toho si nemožno nepovšimnúť state venovanej pltníkom a furmanom. Z väčšej časti sa v nich autor zapodieva práve obchodným významom obidvoch špecifických mimoroľníckych zamestnaní. Jednotlivé druhy obchodu opisuje cez viaceré aspekty. Všíma si predovšetkým provenienciu obchodníkov, ktorú zväčša upresňuje podľa lokalít, príp. podľa žúp, hovorí o formách predaja i spôsobe organizácie obchodu, vymedzuje peňažnú hodnotu tovaru i spôsob obliekania podomových obchodníkov. Do okruhu otázok zaoberajúcich sa tovarovou výmenou začleňuje ďalej opis cieľových vývozných oblastí, ako i regionálnu špecializáciu trhov a jarmokov podľa druhu obchodného artiklu. Okrem toho podstatné formálne znaky v častiach o obchodovaní dopĺňa o ďalšiu dimenziu vyplývajúcu z charakteru obchodných zamestnaní. Podľa autora zamestnanie obchodníkov vplýva nielen na ich životnú úroveň, ale i na oblasť mimoekonomickú. V tejto súvislosti J.Čaplovič poukazuje na jazykové znalosti a úroveň vedomostí podomových obchodníkov, čiastočne i na vplyv práce v oblasti rodinného života.

Z uvedeného vyplýva, že už autori rôznych prác z konca 18. a začiatku 19.stor. kladú dôraz na sledovanie tradičného obchodu. Prejavilo sa to nielen v uvádzaní poznatkov o tovarovej výmene v rámci takých javov ako je napr. domácka a poľnohospodárska výroba, ale najmä v jeho vymedzení ako samostatného a osobitého sociálno-kultúrneho fenoménu v systéme javov ľudovej kultúry. I napriek stagnácii záujmu o materiálnu a sociálnu ľudovú kultúru v romanticko-obrodeneckom období, predsa je tu práca, ktorá vyzdvihuje myšlienku skúmania obchodu ako samostatného problému. Objavuje sa v diele P.Dobšinského *Slovenské prostonárodné poklady*.⁸ V *Návode na zbieranie slovenských pokladov* je dotazník s 12 bodmi. V bode 12 autor doslova píše: „Historické a statistické opisy hlavných vrstiev remesiel a obchodu u nás. Gemerci takto opísať by nám mali svoje hámorníctvo

a baníctvo, furmanstvo, či vozárstvo, súkenníctvo, voštinárstvo, brznárstvo a hotovenie i odpredaj dreveného riadu, Zvolenci čipkárstvo, vozárstvo, Liptáci pltníctvo, Turčania šefraníctvo a olejkárstvo atď. Takéto opisy slúžili by k poznaniu stavu národného hospodárenia a živnostníctva, ukazovali by jeho rozkvet alebo úpadok a my by sme lepšie znali, čo kde národu radiť a odporúčať, aby poctive sa živil a majetnejším stával.”

Druhýkrát venuje P. Dobšinský rozsiahlejšiu pozornosť obchodu, ale už vyplnenú konkrétnym materiálom, v samostatnej kapitole *Život obchodný a svetový* v práci *Prostonárodné obyčaje, povery a hry slovenské* vydané v roku 1880.⁹ Aj tu uvádzame pomerne podrobne obsahovú štruktúru práce, pretože nás zaujala chápaním tejto činnosti ako samostatného javu a z tohto hľadiska i ako porovnávací materiál s predchádzajúcim obdobným súhrnom J. Čaploviča. Po všeobecnom úvode si autor všima jednotlivé druhy obchodovania zaradené v podtitule „s remeslom”, kde sleduje drotárov, obločiarov, olejkárov a knihárov. V časti „za tovarom a obchodom” sleduje handrárov a voštinárov. Ďalšia časť pod názvom „s tovarom” obsahuje údaje o jednotlivých obchodníkoch-obrazároch a papierníkoch, lyžičkároch a prasličkároch, brdároch, košíkároch, metlároch, sklároch, hrnčiaroch, obchodníkoch s kožou („kožiaroch”) a „grznároch” (obchodníkoch s kožušinami), bryndziaroch, čipkároch, šafraníkoch, plátenníkoch a olejkároch. Okrem toho sa práca zaoberá i zamestnaniami súvisiacimi s prepravou tovaru, čiže furmanmi („vozármi”), zemiarmi, pltníkmi. Zaujímavé sú viaceré autorove pohľady, ktoré môžeme zaradiť do oblasti ekonomických, sociálnych a kultúrnych aspektov obchodného života. I tu sa napĺňa poznatkami obsahová a formálna štrukturovanosť javu. P. Dobšinský poukazuje tak na všeobecné ekonomické príčiny migrácie Slovákov „na východ až po Čierne more a odtiaľ k severu po Volgu, Ural i Petrohrad, k juhu do Carihradu, Malej Ázie až po Egypt, na západ cez Moravu, Čechy, Sliezsko, Poľsko na Berlín až po Paríž, ba hen do Ameriky, kde všade, ba aj inde priemyselného a obchodného Slováka najdeš”, ako aj na spôsob života obchodníkov v cudzine, mieru adaptácie v cudzom, inonárodnom, inojazyčnom prostredí, v krajinách s inými zvykmi a odievaním. Vyzdvihuje schopnosť jazykovej adaptácie Slovákov v cudzine, a to tak v slovanskom prostredí („niet slovanského nárečia, ktoré by plynne nehovorili”), ako i mimoslovanskom („...shovárajú a jedajú sa s cudzími národmi vždy v reči tých, k nim sa zajdú. Madar, Nemeč, Rumun, ba aj Francúz a Angličan počuje reč svoju z úst jejich a jak v Asii, v Egypte lebo v Amerike dohodnú sa s tamorodými”).¹⁰ Uvádza i niektoré zvykoslovné prejavy (napr. pri odchádzaní z domu do sveta). Zväčša sú zmienky o jednotlivých druhoch obchodu naozaj stručné. Autor spravidla neuvádza presnú lokalizáciu javu. Provenienciu konkretizuje širším geografickým záberom (napr. sitári a riečičkári sú z Tatier, obločiar z blízkosti sklenených hút a skladov skla).¹¹ Okrem oblastí, v ktorých pôsobili podomoví obchodníci, všima si i spôsob nosenia tovaru (napr. u hrnčiarov, obrazárov, lyžičkárov, prasličkárov, košiarnikov a metliarov). To, že P. Dobšinský poznal na základe svojho pôsobenia predovšetkým Gemer, svedčia i časti venované voštinárom, ktoré sú najobsiahlejšie. Venuje sa tomuto odvetviu nielen z obchodného hľadiska, ale i v širšom meradle, do ktorého zahŕňa otázku výroby. Opis nám poskytuje znalosti o obliekaní voštinárov na cestách, o členení spádových oblastí, aj o organizácii práce.¹² Pri porovnávaní prác autorov J. Čaploviča a P. Dobšinského, ktorí zhodne poskytli syntetizujúci pohľad na tradičný obchod, sa potvrdzuje ich vyčerpávajúci súhrn najvýznamnejších druhov tradičného obchodu členeného podľa druhu predávaného tovaru, v ktorom prakticky výlučnú pozornosť venovali zamestnaniam spojeným s podomovým obchodom.

Od konca 80. rokov 19. stor., s nastupujúcou požiadavkou bádania hmotnej a sociálnej ľudovej kultúry, je značná časť príspevkov k problematike obchodu publikovaná na stránkach Zborníka Muzeálnej slovenskej spoločnosti a Časopisu Muzeálnej slovenskej spoloč-

nosti, rôznych novín, ale i v rámci publikácií. Na rozdiel od predchádzajúcich príkladov, obchod nevystupuje v takej miere ako samostatne spracovaný a vyčlenený predmet záujmu, ale nachádzame ho prevažne ako súčasť rôznych zamestnaní, sledovaných samostatne alebo zaradených do oblasti domácej výroby. To, že sumarizujeme výsledky záujmu o problematiku tradičného obchodu v rámci samostatne sledovaných príslušných zamestnaní, ktoré majú zároveň aj charakter domácej a poľnohospodárskej výroby a poskytujú i rôzne opravárske služby (napr. drotárstvo, sklenárstvo), vyplýva zo spojenia týchto činností s predajom. Tradičný obchod, reprezentovaný týmito zamestnaniami, sa rozvíjal práve prostredníctvom zlúčenia dvoch, niekedy i troch činností (napr. opravárstvo, výroba a predaj), avšak nachádzame tu i formy čisto obchodného charakteru, odlúčené od výrobných činností. Táto dvoj až trojtvárnosť zamestnaní, ktoré majú prakticky všetky v rámci predajnej činnosti obchodný, podomový charakter, sa odzrkadľuje i v ich predmetnom začleňovaní pri ich sledovaní v príslušnej publicistike. Čo sa týka zamestnaní, viackrát sa pozornosť venovala drotárstvu v samostatných prácach (napr. autori Š. Mišík, K. Procházka),¹³ i v monografiách obcí, ktoré vynikajú v tomto zamestnaní (napr. autor K. Ballay-Kozár),¹⁴ ale aj olejkárstva (J. Petrichovich).¹⁵ Treba ich charakterizovať ako práce opierajúce sa o bohatú faktografiu, so snahou o komplexný prístup k problematike, kde nachádzame tak analýzy organizácie práce, spôsobu života obchodníkov, vplyvu na sociálnu stratifikáciu obyvateľstva, presné vymedzenia rozšírenia javu, ale i jeho vývinové hladiská. Š. Mišík vo svojom príspevku upozorňuje na drotárstvo z hľadiska jeho ekonomického významu v rámci zamestnanosti obyvateľstva. Kvantifikáciu javu dokladá na záver zoznamom drotárskych dedín v sledovanom geografickom priestore. Zaujímavý je i monografický príspevok K. Ballay-Kozára o obci Kolárovice z r. 1906. V práci sa nachádza i vymedzenie sociálno-ekonomických podmienok obce, ktoré podmieňovali vznik zamestnania neroľníckeho charakteru a kvantifikačný údaj o počte drotárov v jednotlivých rajónoch. Oproti doterajším príspevkom zameraným na súdobý stav javu, J. Petrichovich obohacuje pohľad o otázku genézy javu, príčin jeho úpadku i zákonných opatrení týkajúcich sa existencie olejkárstva.

Z tohto obdobia existujú i práce o domácej výrobe a stave speňažovania výrobkov, vznik ktorých v mnohých prípadoch podmienili ekonomické záujmy a snahy o inštitucionálnu organizáciu tohto odvetvia. Sú to buď práce syntetické, alebo venované jednotlivým druhom domácej výroby, prípadne začleňované i pod tematiku ľudovej umeleckej výroby, kde nachádzame údaje o tradičnom obchode poväčšine roztrúsene. Do prvého okruhu môžeme zaradiť i príspevok K. A. Medveckého *Lidový průmysl na Slovensku*.¹⁶ Sám autor upozorňuje na fakt, že v „mnohých krajích podtatranských, chudých a neúrodných, jest také skoro jediným pramenem, který obyvatelům jejich přináší nějaký groš výdělků”. Aj táto práca je akýmsi súpisom jednotlivých odvetví domácej výroby, pričom má hlavne ekonomický podtext. Autor sa zameriava na charakteristiku spôsobu speňažovania a odbytu výrobkov. Za hlavný spôsob odbytu výrobkov označuje podomový obchod. K. A. Medvecký jednotlivé druhy domácej výroby a ich výskyt v príslušných lokalitách sleduje podľa žúp rozdelených do 4 geografických celkov Slovenska, ktoré tvorí podľa poradia uvedeného v práci „banský kraj”, „slovenské horniaky”, „slovenský východ” a „slovenský západ”. I keď sa má práca vyjadrovať k problematike domácej výroby, do značnej miery sa tu vzhľadom na jej ekonomický zámer pri jednotlivých druhoch výroby uvádza obchodovanie s jednotlivými výrobkami a vôbec spôsob odbytu (podomovým obchodom, na jarmokoch, prostredníctvom rôznych spolkov, družstiev, obchodníkov i činiteľov z radov inteligencie). Udajmi o príjmoch z obchodovania podčiarkuje ekonomické hľadisko sledovania domácej výroby a obchodovania. Tradičný obchod ako ekonomický jav sa stal v niektorých prípadoch aj súčasťou bádateľských záujmov ekonómov. Národohospodára Ž. Pauliny-Tótha zaujal v prí-

spevku *Priemysel a obchod na Slovensku* z r.1898.¹⁷ Problematika tradičného obchodu je tu zakomponovaná do širšie koncipovanej práce zameranej na celoslovenské hodnotenie a sumarizovanie stavu domácej výroby (časť *Priemysel domáci*) spolu s úvahami o nedostatočnom rozvoji slovenského priemyslu, zaoberá sa zároveň stavom rozšírenia remesla (malý priemysel) a nakoniec tradičným obchodom (časť *Domáci obchod*), ale i stacionárnym obchodom (malý obchod), má tu i hodnotiace postrehy o veľkoobchode (veľký obchod) a na záver sa zaoberá peňažnými ústavmi. Ide tu o súhrn jednotlivých odvetví podľa žúp podložených štatistickými údajmi, v prípade tradičného obchodu sa zameriava na stručné charakteristiky sociálno-kultúrnych a ekonomických znakov javu. Ako upozorňuje už v časti o druhoch domácej výroby v jednotlivých župách, „vždy jeden vyniká tak, že tento vynikajúci je potom aj predmetom obchodu“. Ďalej podľa žúp menuje tie druhy obchodu podľa druhu obchodného článku, s ktorými „ľud čulo kupčí“ a ktoré pokladá za najvýznamnejšie v rámci Slovenska, i keď „ľud všade kupčí, menovite so statkom, s maslom, brinzou, oštiepkami, náradím dreveným“. Táto časť je pomerne stručná, ale príspevok je zaujímavý z hľadiska začlenenia do národohospodárskych problémov Slovenska.

Koncepcia tradičného obchodu nadobúda špecifické podoby v prípade niektorých lokálnych monografií. Napr. v samostatnej kapitole M. Slávika *Hospodárstvo, priemysel, obchod* v monografii *Myjava* sa sledujú rôzne druhy a aspekty obchodovania – v zásade ako súčasť bežného chodu roľníckeho hospodárstva, kde sa vyskytuje predaj na trhoch i zásobovanie prostredníctvom prichádzajúcich podomových obchodníkov, i ako špecializovaná činnosť.¹⁸ Podobné zmienky, okrem toho týkajúce sa i rozvoja miestneho stacionárneho obchodu (kupectva), sa nachádzajú i v kapitole *Priemysel* K. A. Medveckého v monografii *Detva*.¹⁹

V zásade už do tohto obdobia sa vytvoril podklad pre stanovenie koncepcie sledovania tradičného obchodu na základe jeho jednotlivých druhov, či už špecializovaného podomového obchodu, trhovníctva, jarmočníctva a tovarovej výmeny pre zabezpečenie bežného chodu hospodárstva. Nachádzajú sa tu i rôzne metódy spracovania obchodu – od celoslovenských syntéz jednotlivých druhov obchodu, regionálnych a lokálnych monografií určitého zamestnania či všeobecná charakteristika obchodu v rámci lokálnych monografií. Obchod sa rešpektuje ako viacaspektový jav – nachádzame tu ekonomické poznatky, ale i obširne údaje sociálno-kultúrneho charakteru (spôsob života podomových obchodníkov, pracovná organizácia, zvyky, jazykové znalosti ap). V ďalšom období, stanovenom rokmi 1918–1945, sa tematika obchodu obohatila o ďalšie materiálové príspevky, viaceré z nich sú zaujímavé i z hľadiska nových metodologických prístupov. Čo sa týka jednotlivých druhov podomového obchodu, opäť sa dostáva do pozornosti šafraníctvo, olejkárstvo a sklenárstvo. Šafraníctvo rozpracovali regionálne J. Martinka a J. Stanček.²⁰ Obidva príspevky sú oproti doterajším prácam obohatené archívnymi výskumami a uplatňuje sa v nich vývinové hľadisko zaznamenávajúce jav v rozsiahlom období jeho existencie – od prvých písomných zmienok až po súdobý stav. Problematike olejkárstva sa začal venovať J. Hroziencič. V tomto období vznikla jeho štúdia *Turčianski olejkári a ich osudy*, publikovaná v Zborníku Muzeálnej slovenskej spoločnosti v r.1938–1939, v ktorej zaznamenáva zamestnanie z viacerých hľadísk. Medziiným uvádza spôsoby obchodovania, oblasti pôsobenia počas vývoja zamestnania.²¹ V rámci monografie *Valaská Belá* sa jej autor A. Souček venuje aj kompletnému spracovaniu sklenárstva ako typickému zamestnaniu obce.²² Aj on uplatňuje vývinové hľadisko zamestnania, uvádzajúc pritom i právne podmienky jeho existencie. Ku kompletizácii znakov javu prispievajú údaje o počte sklenárov v určitých obdobiach podľa počtu vydaných živnostenských listov a podrobné údaje o rajonizácii pracovných oblastí sklenárov podľa rodín.

Podobne ako v prechádzajúcom období, i v týchto rokoch sú údaje o tradičnom obchode súčasťou prác o situácii v domácej výrobe, ktoré mali byť podkladom pre rozvoj inštitucionálnej organizácie tohto odvetvia a odbyt výrobkov. Takéhoto zamerania je aj práca P. Zaťku s názvom *Domácka výroba na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi*.²³ Z hľadiska spracovania obchodu je prínosné teoretické zhrnutie členenia domácej výroby na Slovensku na základe peňažno-ekonomických vzťahov medzi výrobcom a odberateľom, t.j. na základe organizácie odpredaja výrobkov. Autor jednotlivé formy aplikuje v prehľade o stave domácej výroby. Tradičné formy obchodu tu nachádzame v reláciách s inými formami odpredaja výrobkov – rôznymi podpornými spolkami, inštitúciami a družstvami, pri ktorých sleduje aj históriu ich vzniku a pôsobenia. Okrem iného zahrňuje do oblasti podmienok vývoja podpory ľudového obchodu i rôzne právne normy a privilégiá udeľované podomovým obchodníkom v 17. a 18. storočí. I keď spomínaná práca vychádza už z uvádzaných vtedajších spoločenských potrieb a záujmov, poskytuje jeden z východiskových materiálov k poznaniu ľudového obchodu na Slovensku a je dokladom o systematickom sledovaní výskytu a rozšírenia tohto javu.

Súhrnne sa dá povedať, že 1. polovica 20. stor. znamená síce odklon od syntetického ponímania problematiky obchodu, avšak rozširuje sa materiálová základňa v príspevkoch k jednotlivým zamestnaniam, objavujú sa práce s dôrazom na vývinové aspekty, kvantifikáciu javu a hlbšie objasnenie príčinných súvislostí jeho vzniku a rozšírenia.

Ako vyzerá situácia v oblasti spracovania problematiky ľudového obchodu po r. 1945 sa pokúsime analyzovať v nasledujúcej časti. Tak ako v predchádzajúcom období, i v týchto rokoch sa väčšina poznatkov o tradičnom obchode nachádza v príspevkoch z oblasti domácej výroby a v rámci samostatne sledovaných zamestnaní ako je napr. olejkárstvo, sklenárstvo, drotárstvo ap. Vzhľadom na výskumný rozmach jednotlivých druhov domácej výroby a s nimi i priamo úmerný nárast údajov o distribučnej činnosti, je prakticky nemožné obsiahnuť pri hodnotení kompletnú produkciu, ba ani jej väčšiu časť. Preto sa upriamime predovšetkým na tie, ktoré majú priamu, bezprostrednú spojitosť s problematikou obchodu, príp. zdôrazňujú tento problém ako rovnocennú časť s rôznymi aspektami sledovania domácej výroby (napr. technológie výroby ap).

Dalo by sa povedať, že jedným z klasických predmetov záujmu sa stalo v tomto období plátenníctvo. Zásluhou A. Polonca sa dozvedáme o historickom vývine plátenníctva a v osobitnom príspevku o organizácii obchodného života hornooravských plátenníkov.²⁴ Okrem okolností vzniku zaujíma sa podrobne o sociálny pôvod a rozvrstvenie plátenníkov-obchodníkov, rozšírenie plátenníckych obcí, organizovanie predaja a o podmienky obchodovania – právne nariadenia. Upozorniť treba i na novú metódu spracovania niektorých údajov, ktorá sa objavuje neskôr i u ďalších autorov. Ide o kartografickú metódu, ktorú autor používa pri priestorovom stvárnení migrácie podľa plátenníckych dedín. Zaujímavé a rozsiahle sú časti o spôsobe života plátenníkov a ich rodín v domácom prostredí a na cestách.

Vymenovať môžeme aj ďalšie príspevky špeciálne zamerané na výskyt lokálnych alebo regionálnych centier obchodovania. Podrobne je spracované obchodovanie s košíkmi na Hornom Šariši,²⁵ v špeciálnom príspevku o obchodovaní i predaj hrnčiarskych výrobkov zo Šivetíc,²⁶ viackrát sa objavili štúdie s charakteristikou pracovného života sklenárov napr. z oblasti Hornej Nitry, z lokalít na Hornom Liptove, ale i ďalších (Muránskej Huty, Zliechova, Mojtína, Valaskej Belej).²⁷ Kompletne je spracované brdárstvo v Gemeri,²⁸ olejkárstvo v Turci,²⁹ drotárstvo na Kysuciach a na Spiši,³⁰ vápenníctvo na západnom a východnom Slovensku.³¹

Pozrime sa ďalej na inú oblasť ekonomiky, konkrétne na poľnohospodárstvo, ako sa spolu s ním súvisiace rôzne formy predaja tovaru či obchodovania odzrkadlili v odbornej pro-

dukcii. Hoci sa v rámci tradičných spôsobov výroby a ekonomických vzťahov vytvárala a existovala rôznoúrovňová štruktúra obchodných prvkov vo všetkých odvetviach poľnohospodárstva, hlavná pozornosť sa sústredila predovšetkým na tie, ktoré sa stali špecifickým zamestnaním. Patrí k nim predovšetkým zeleninárstvo a ovocinárstvo.³²

Trhy zohrávali jednu z dominantných úloh v tradičnom obchode. Ich znaková a funkčná náplň viedla však len sporadicky k ich vyčleneniu ako samostatného predmetu výskumu. Do centra pozornosti sa dostali na rôznej úrovni chápania, či už ako kultúrno-sociálneho a ekonomického celku alebo prostredníctvom sledovania folklórnych žánrov, ktorých existencia bola spojená s trhmi.³³

Doterajší výpočet údajov o obchodovaní nie je samozrejme kompletný, veď napr. len v rozsiahlej odbornej produkcii týkajúcej domácej výroby sa nachádza popri sledovaní napr. technológie výroby množstvo stručných či okrajových zmienok o distribúcii tovaru. Týka sa to všetkých druhov domácej výroby – napr. výšivkárstva, čipkárstva, výroby výrobkov z dreva, prútia, kolomažníctva ap.

Nech sa už pozrieme na ktorýkoľvek z príkladov prác týkajúcich sa sféry obchodovania, je tu zjavná stabilná štruktúra sledovaných zložiek javu spravidla na báze historickej analýzy – od ekonomických (príčina vzniku, ekonomický prínos) až po sociálno-kultúrne (geografický výskyt, kvantifikácia javu, organizácia práce, sociálna stratifikácia, spádové oblasti, vplyv na spôsob života rodiny a folklór). Význam týchto prác spočíva v kvalitatívnom prehĺbení poznatkov o geopriestorovom rozšírení javu a regionalizácii, v ktorých sa odzrkadľuje obsahová a formálna variabilita znakov tradičného obchodu. Predovšetkým tieto výsledky umožnili etnokartograficky spracovať časti o podomovom obchode v Etnografickom atlase Slovenska, kde sa v rámci systematiky ľudovej kultúry vyčlenil obchod ako samostatný celok.³⁴

Ak sumarizujeme poznatky o tradičnom obchode, javí sa ako komplex rôznorodých otázok sociálneho, kulturologického a ekonomického charakteru. Týkajú sa tak druhov obchodu, ako aj väzieb vytvárajúcich sa na úrovni obchodu a spoločnosť. Pri sledovaní týchto väzieb a pre ich lepšie pochopenie si treba však aj uvedomiť, že v tradičnom spoločenstve obchod pôsobil ako konglomerát navzájom súvisiacich, prepojených a podmienených javov, kde fungovali vo vzájomnej koexistencii tak prvky tradičného, ako aj inštitucionálneho obchodu (živnostenský, družstevný obchod). Navyše, keďže ho nechápeme iba ako obchod v jeho „čistej“ podobe (ako sprostredkovateľa výmeny tovaru), treba vziať do úvahy i rôzne prepojenia lokálneho spoločenstva s trhom v súvislosti so súkromným hospodárením pri zabezpečovaní bežného chodu domácností a hospodárstva. Ako vyplynulo z niektorých výsledkov výskumu, aj v rámci predaja a nákupu, či už na trhoch, jarmokoch, „po domoch“ v rámci lokality, sa vytvoril súbor prvkov sociálnej a duchovnej kultúry. Ukázal sa vo zvykosloví (napr. vo zvykoch zameraných na úspešnú kúpu, na právne uzavretie kúpy), v racionálnych praktikách hodnotenia kvality tovaru, v pracovno-organizačných formách ap.³⁵

Či už je problém obchodu sledovaný samostatne alebo v spojitosti s inými tematickými celkami, je zjavné jeho osobité postavenie v rámci ekonomiky a sociálnokultúrneho rozvoja Slovenska. I keď mnohé druhy tradičného obchodu z hľadiska ich rozšírenia, organizačných foriem práce a teritoriálneho pôsobenia od polovice 20. storočia zanikali, sú aj také, ktoré si udržali aktuálnosť podnes (napr. trhovníctvo, jarmočníctvo). Pre etnológiu, ktorá dnes navyše skúma tematiku obchodu v prostredí mesta, a to z hľadiska foriem a sociálnych skupín v rôznych časových rovinách, to znamená neustále predmetné a metodologické rozširovanie výskumu problematiky.

- 1 URBANCOVÁ, V.: Počiatky slovenskej etnografie. Bratislava 1970.
- 2 O plátenníctve na Spiši sa zmieňuje TELEKI, D. v cestopise *Reisen durch Ungarn und einige angrenzende Länder*. Pest 1805, s.48. (In: Urbancová, V.: c.p., s.43,44). Takisto si v stati o zamestnaní všimol plátenníctvo na Spiši BREDETZKY, S. v práci *Reisebemerkungen über Ungarn und Galizien*. Wien I,II, 1809. Upozorňuje i na rozsiahly vývoz vlny zo Spiša do susedných žúp a na význam produkcie syra, s.307, 309–310 (In: Urbancová, V.: c.p., s. 48.). Okrem toho J. Karl Unger spomína pltníctvo, ktoré zabezpečuje obchod s vínom na rieke Poprad v práci *Wanderungen durch ungrische Gegenden*, *Zeitschrift von und für Ungarn*, IV, 1803, s.211–224, 283–294, 339–357, VI, 1804, s. 211–229, 275–282 (uvádza Urbancová, V.:c. p., s.42, 43.).
- 3 Ako uvádza Urbancová, V. v c.p. na s.51, ide o prácu MEDNYANSKY, A.: *Beiträge zur Ergägung und Berichtigung der zweiten Abtheilung des Handbuches f.Reisende in dem Österreichischen Kaiserstaate von R. E. v. Jenny. Hormayr, Archiv 1825*.
- 4 Z práce J. K. Ungera, c.p., 1803, s.289, v preklade uvádza Urbancová, V.: c. d., s. 42. Ďalšie údaje nachádzame v práci STERNBERG, J.: *Reise nach dem ungarischen Bergstädten...im Jahre 1807*, Wien, 1808, s.55–58. Na údaj upozorňuje V.Urbancová v c.p., na s.46, kde uvádza i citovaný preklad.
- 5 Stať analyzujeme na základe prekladu uvedeného v práci V. Urbancovej, c.p., s.179–180, kde sa nachádza dielo BARTHOLOMEIDES, L.: *Gemerská župa*.
- 6 MEDNYANSKY, A.: *Topographisch statistische Skizze der Neutrauer Gespanschaft*. Hesperus 1817, 1818, 1919. Údaje o obchodovaní prevzal aj J.Čaplovič do svojich *Gemälde von Ungern* (uvádza V. Urbancová, c. p., s. 90., údaje uvádzame podľa prekladu autorky v c. p. na s. 248–249, 250 a 251. Ďalšie údaje sa nachádzajú v preklade Nitrianskej stolice na s. 203–210 v c. p. V. Urbancovej).
- 7 Najvýznamnejší materiál k obchodu nachádzame v *Slowaken in Ungarn*. Hesperus 1818, č.49, 55, 57, 59, 1820, č.19, 21, 22, 23. O obchodovaní píše v *Gemälde von Ungarn I, II, Pest 1828*, č. 49, 55, 57, (citujeme podľa V. Urbancovej v c. p. zo s. 130 a z prekladu Slováci v Uhorsku z uvedeného diela autorky, do ktorého včlenila i materiál tematicky totožný s *Gemälde*, s.243–325). V Slovákoch v Uhorsku nachádzame samostatnú kapitolu pod názvom *Podnikaví obchodníci*.
- 8 DOBŠINSKÝ, P.: *Slovenské prstonárodné poklady. Pešťbudínske vedomosti III*. 1863, č.99, Budapešť. Mimo obchodu a remesiel obsiahnutých v 12. bode (uverejnenom v č. 100), zahŕňa autor do predchádzajúcich bodov povesti, spievanky, porekadlá, príslovia, hádanky, hádky, hry, tance, obyčaje, zvyky, kroje, povery, rozprávky, ľudové názvy, názvy technické.
- 9 DOBŠINSKÝ, P.: *Prstonárodné obyčaje a hry slovenské*. Martin 1880. Kapitolu život obchodný a svetový zaraďuje do 1. časti práce, kde sleduje tematiku narodenie, krstzenie, svadba, život rodinný, hospodársky, remeselný, vedomosti a život občiansky i ľudové liečenie. Druhá časť patrí rôznym typom hier.
- 10 DOBŠINSKÝ, P.: c. p., s. 95.
- 11 Údaje sú málokedy lokalizované. Napr. o obločiaroch píše: „Blízkości sklených hút a skladov sú jejich východištiami i útočistiami a obchodom celá snad krajina Uhorska” (s.99), o obrazároch sa zmieňuje: „V noši na chrbáte roznášajú tieto obrazy na západ Slovenska i na východ i zaň, k Rusínom” (s.101). Na tej istej strane píše o lyžičkároch a roznášaní tovaru: „rozvážajú i na vozoch k svojim vlastným rodákom i k Maďarom na dolniaky.” Pri drevenároch zaznamenáva: „Tokaj, Debrecín, Velký Varadín a Arad sú hlavnie sklady gemerských vozárov s dreveným riadom” (s. 102). Cesty hrnčiarov určuje takto: „Na stá a stá ide takýchto vozov zvlášť z Gemera každoročne v tú stranu k Tise a za Tisu” (s. 102). „Železári či železníci...rozvážali kované železo zo Spiša a Gemera hlavne do Debrecína a do Pešti” (s. 102). „Šefraníci. Z okružleho a malobného Turca opanovali oni svojim obchodom na prerozmanitý drobný a strižný tovar šire kraje Europy na východ a sever: Uhorsko, Sedmihrady, Rumunsko, Halič, Poľskú i Ruskú až za Ural a snád i na Amur”. „U nás niet dediny, do ktorej by sa malými ale ťažko naloženými svojimi jedno i dvojspražnými konnými vozíkmi nazašli, niet trhu bez šefraníka a plátenníka” (s. 103) a pod.
- 12 „To si oni doma tak podelili krajinu a jej stolice na okruhy a obvody. Od Tatry a Fatry po Matru, odtiaľ poza Tisu až k Sedmohradským a Srbským hraniciam, za Dunajom až po Drávu pohľadávajú každý včelienec a každého včelára dvaráz do roka”. A ďalej: „v jaseň nielen voštín naberú ale nabi-

- jú i väčšie zásoby medu do sudov, ktoré si dávajú odvážať na Michalský trh do Debrecína, kde predávajú med veľkokupcom". In: DOBŠINSKÝ, P.: c. p., s. 100.
- 13 MIŠÍK, Š.: Ešte o trenčianskych drotároch. Časopis Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 16, 1913, s.99–101; Ten istý: Drotári. Čas.MSS, 15, 1912, s.40–41; PROCHÁZKA, K.: Kolárovičtí dráteníci. Praha 1905.
 - 14 BALLAY-KOZÁR, K.: Kolárovice. Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 11, 1906, s.93–108.
 - 15 PETRICHOVICH, J.: Ludová liečba v Turci. Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 2, 1897, s. 196–209.
 - 16 MEDVECKÝ, K.A.: Lidový průmysl na Slovensku. In: Slovenská čítanka. Praha 1910, s.492–510.
 - 17 PAULINY-TÓTH, Ž.: Priemysel a obchod na Slovensku. Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 3, 1898, s. 33–46.
 - 18 SLÁVIK, M.: Hospodárstvo, priemysel a obchod na Myjave. In: Myjava 1911, s. 417–444.
 - 19 MEDVECKÝ, K.A.: Priemysel. In: Detva. 1905.
 - 20 MARTINKA, J.: Bojnický šafran. Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 20, 1928, s. 49–54; STANČEK, J.: Šafraníci na Slovensku. Čes. Lid, 17, 1927, s. 18–21, 183–187.
 - 21 HROZIENČÍK, J.: Turčianski olejkári a ich osudy. Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti, 32–33, 1938–39, s. 1–13.
 - 22 SOUČEK, A.: Valaská Belá. Antropogeografická štúdia. Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti. 38–42, 1944–1948, s. 183–213.
 - 23 ZAŤKO, P.: Domácka výroba najmä na Slovensku a na Podkarpatskej Rusi. Bratislava 1931.
 - 24 POLONEC, A.: Plátenníctvo na Slovensku. Národopisný zborník, 8, 1947, s.91–108. Ten istý: Príspevok k dejinám oravských plátenníkov. Slov. Národop., 1, 1955, s. 91–108. Ten istý: Organizácia obchodného života hornooravských plátenníkov (výňatok z historicko-etnografickej práce o hornooravskom plátenníctve). Slov. Národop., 3, 1955, s. 49–83. Tieto poznatky prehĺbili v 60. a 70. rokoch historici – okrem oravského plátenníctva zaoberali sa aj plátenníctvom na Spiši – ŠPIESZ, A.: Plátenníctvo na Spiši koncom 18.storočia. Slov. Národop., 9, 1961, s. 243–258; HORVÁTH, P.: K dejinám oravského plátenníctva a súkenníctva. Zborník Oravského múzea, 1, 1968, s. 63–85; Ten istý: Remeslo a obchod na Orave v 18.storočí. Zborník oravského múzea, 2, 1971, s. 57–73.
 - 25 KOMA, J.: Košíkárstvo v Bardejove a na okolí. Slov. Národop., 2, 3–4, 1954, s. 348–385.
 - 26 MARKUŠ, M.: Odbyt a spôsoby predaja šivetických hrnčiarskych výrobkov na prelome 19.a 20.storočia. Gemer. Národop.Štúdie, 1, 1973, s.91–102
 - 27 TÓTHOVÁ, V.: Oknári a sklenári v severnej oblasti hornej Nitry. Horná Nitra, 4, 1968, s. 24–35; HUSKA, M. A.: Malé Borové, Veľké Borové a Huty. Vlastivedný zborník Považia, 9, 1968, s. 82–98; GALLO, J.: Sklárstvo a obložiarstvo na Muránskej Hute. Slov. Národop., 16, 1968, s. 411–423; MURGAŠOVÁ, I.: Skláreň Gápel. Zborník SNM – História, 58, 1964, s. 43–73.
 - 28 PRASLIČKOVÁ, M.: Brdárstvo a voštinárstvo v západnom Gemeri. Košice 1979.
 - 29 HROZIENČÍK, J.: Turčianski olejkári a šafraníci. Bratislava 1981; KUŽEL-ZNIEVČAN, V.: Olejkári-šafraníci-hauzíri. Kmetianium. Vlastivedný zborník Turčianskeho múzea Andreja Kmeťa, 3, 1974, s. 47–62.
 - 30 FERKO, V.: Svetom, moje, svetom. Bratislava 1978.
 - 31 KAHOUNOVÁ, E.: Vápenníctvo na Dobrej Vode. Zborník Slovenského národného múzea-Etnografia, 46–54, 1952–1960, s. 19–29; BEDNÁRIK, R.: Ludová výroba vápna. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Komenského-Musaica, 13, 1962, s.70–114; KOMA, J.: Ludová výroba vápna na východnom Slovensku. Nové obzory, 8, 1966, s. 492–510.
 - 32 DRÁBIKOVÁ, E.: Strediská zeleninárstva a obchod s ich produktmi. Slov. Národop. 28, 1980, s. 129–147; DRÁBIKOVÁ, E.: Tradičné formy zeleninárstva na Slovensku. Zborník Slovenského národného múzea, 78, Etnografia, 25, 1984, s. 19–70; KRÍŠTEK, I.: Zeleninárstvo na Záhorí. Zborník SNM, 56, 1962, s. 7–32; DRÁBIKOVÁ, E.: Ludové ovocinárstvo na Slovensku. Zborník Slovenského národného múzea, 76, Etnografia, 23, 1982, s. 59–116.
 - 33 KOVAČEVIČOVÁ, S.: Banskobystrická ľudová kultúra vo vzťahu k radvanskému jarmoku. In: Banská Bystrica (zborník), Martin 1955, s. 84–95; MARKUŠ, M.: Význam tradičných trhov a jarmokov pre ľudovú kultúru východného Slovenska. Kolokvium k otázke vymedzenia priemyselnej oblasti

1900–1950. Košice, 1967, s. 110–115; DROPOVÁ, L.: Jarmočná pieseň v našej národnej kultúre. Slov. Národop., 8, 1960, s. 529–553.

34 Obchod. In: Etnografický atlas Slovenska. Bratislava 1990, s. 31–33.

35 Viď napr. FALŤANOVÁ, L.: Trhy a jarmoky: sociálno-ekonomické väzby s vidieckou lokálnou spoločnosťou. Slov. Národop., 42, 1994, s. 413–427.

INTEREST IN THE PROBLEM OF TRADITIONAL TRADE IN JOURNALISM

*PhDr. Lubica Falťanová, CSc., Institute of Ethnology of Slovak Academy of Sciences,
Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia*

Summary

The paper attempts to review the results of research on the problems of traditional trade over a long period of time, practically from the beginning of the formation of ethnography in Slovakia, to the findings of the most recent research. With the development of ethnography and ethnology, the interest of these academic disciplines in research on phenomena connected with trade was formed and changed. In relation to the period of time and amount of evidence, the paper was written with awareness that it cannot give a complete view of the results, but rather it is directed towards the main methodological and thematic tendencies in the researched questions, material results, and their place in the framework of a systematic knowledge of culture.

Employment of the rural population in connection with trade was already the subject of intensive interest from individual representatives of the beginning of the development of ethnography at the end of the 18th and beginning of the 19th centuries. The body of information is found in various works, either accounts of travel or monographs. In some cases, it takes the form of brief mentions accompanying a description of other phenomena, in other places, a relatively compact, rich and defined whole is available. For example, monographs from this period are interesting because we find separate chapters about trade in them. In the work of J. Čaplovič, we find for the first time, an attempt at a comprehensive and synthetic look at the problem of trade in the whole of Slovakia. In the work „Slowaken in Ungarn“ (periodical „Hesperus“ 1818, 1820), he devotes an independent chapter to trade. It practically gives a list of all the branches which arose in traditional trade and which were more deeply researched in later periods. The emphasis of authors of this period in researching traditional trade manifested itself in its definition as an independent and special socio-cultural phenomenon in the system of features of folk culture.

In spite of the stagnation of interest in material and social folk culture in the romantic-revivalist period, P. Dobšinský raised the idea of research on trade as an independent problem in a separate chapter in the work „Slovak folk customs, superstitions and games“ (1880).

From the end of the 1880s, with a growing demand for research on the material and social aspects of folk culture, we find the problem mostly as a part of various areas of employment, either studied independently or assigned to the area of domestic production. This period also produced work about domestic production and the state of selling of products, the origin of which was often conditioned by economic interests and attempts at institutional organization of this area. Essentially in this period a basis was created for determining a conception of research on traditional trade on the basis of its individual branches, whether already specialized peddling, market or fair trade and exchange of goods to secure the current running of the economy. Various methods of research on trade are found here: syntheses of individual types of trade in the whole of Slovakia, regional and local monographs on certain areas of employment, general descriptions of trade in the framework of local monographs.

Trade is treated as a multi-faceted phenomenon – we find here economic data, but also extensive data of a socio-cultural character (the way of life of peddlers, work organization, customs, linguistic peculiarities etc.).

In the next period, extending from 1918 to 1945, the theme of trade was enriched with further material contributions. Some of them are also interesting from the point of view of new methodological approaches (archive research, a developmental point of view), including work with an emphasis on the developmental aspects of a phenomenon, quantification of a phenomenon, and a deeper clarification of the causal connections of their origin and spread. After 1945 as in the preceding period, the majority of data about traditional trade are found in articles on the subject of domestic production and in the framework of independently studied employment. In relation to the growth in research on individual areas of domestic production after 1945, and the directly proportional growth of data about distribution activities, it is practically impossible to include all the material in an evaluation, so we will be concerned mostly with works which are directly and immediately connected with the problem of trade, or emphasize this problem as an equal part with other aspects of research on domestic production (e.g. the technology of production etc.).

If we look at some of the examples of work concerning the sphere of trade, we can see a stable structure of researched components of the phenomenon regularly on the basis of historical analysis: economic (causes of origin, economic contribution) to socio-cultural (geographical occurrence, quantification of the phenomenon, organization of work, social stratification, catchment areas, influence on the way of life of the family and folklore). The importance of these works resides in the qualitative deepening of information on the geo-spatial distribution of phenomena and the regionalization in which the content and formal variability of features of traditional trade is reflected. Above all these results made possible the ethno-cartographic presentation of data about peddling in the Ethnographic Atlas of Slovakia, where trade was distinguished as a separate unit in the context of the system of folk culture.

Whether the problem of trade is already researched independently or in connection with other thematic areas, its special position in the context of the economic and socio-cultural development of Slovakia is clear. Although many types of traditional trade, from the point of view of their distribution, organizational form of work and territorial activity, disappeared after the middle of the 20th century, there are some, for example market and fair trade, which have remained significant until today. For ethnography, which now mostly researches the theme of trade in the urban environment, and from the point of view of forms and social groups in various periods of time, this means a constant widening of research on this problem in terms of subject and methodology.

This work was supported, in part, by the Grant Agency for Sciences (Grant No. 2/1030/94).

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied v Slovak Academic Press, spol. s r.o.

Ročník 43, 1995, číslo 3
Vychádza štvrtročne

Hlavný redaktor:
PhDr. Milan Leščák, CSc.

Výkonná redaktorka:
PhDr. Zora Vanovičová

Redakčná rada: PhDr. Stanislav Brouček, CSc., Doc. Ľubica Droppová, CSc., PhDr. Božena Filová, CSc., Doc. Emília Horváthová, DrSc., PhDr. Václav Hrníčko, PhDr. Josef Jančár, CSc., PhDr. Milan Kiripolský, PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, CSc., PhDr. Martin Mešša, PhDr. Ján Mjartan, DrSc., Prof. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Zora Rusnáková, CSc., PhDr. Peter Salner, CSc., PhDr. Miroslav Válka.

Adresa redakcie: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava
Registr. č. 7091

Cena 39,- Sk (jednotlivé číslo), celoročné predplatné 156,- Sk
Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma Slovak Academic Press,
spol. s r. o. P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 43, 1995, Number 3

Editors: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Address of Editor: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. BOX 57, Nám. Slobody 6, 810 05 Bratislava,
Slovakia and Slovart, A.C., odd. časopisov, Jakubovo nám. 12, 811 09 Bratislava

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences
Année 43, 1995, No 3

Rédacteurs: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Adresse de la rédaction: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 43, 1995, Nr. 3

Redakteure: Milan Leščák, Zora Vanovičová

Redaktion: Jakubovo nám. 12, 813 64 Bratislava, Slowakei

Podávanie novinových zásielok povolené RPP Bratislava, Pošta 12, 8. 8. 1994, č. j. 346-RPP/94

SLOVENSKÝ NÁRODOPIŠ

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616